

Т.В.Скорик, А.О.Міненко
м. Чернігів, Україна

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Професійна успішність вчителя пов'язана із інноваційною спрямованістю педагогічної діяльності та педагогічною творчістю, здатністю налагоджувати ефективну взаємодію у системі «вчитель – учні – батьки - педагогічний колектив», без яких неможливо досягти високого рівня професіоналізму. Ці вимоги зумовлюють новітні підходи до системи підготовки майбутніх учителів, які зосереджують увагу на розвитку особистісних якостей та внутрішніх показників майбутнього вчителя, що мають допомогти йому досягти високого рівня викладання, забезпечать спрямованість на професійне зростання та саморозвиток. В цьому ракурсі слід зазначити про зміну акцентів в освітньому процесі зі знанневої компоненти підготовки на емоційно-ціннісну складову.

Відомий педагог К.Д. Ушинський надавав емоціям глибокого соціального змісту і стверджував, що суспільство, яке турбується про навчання тільки розуму, робить велику помилку, так як людина є більше людиною в тому, як вона відчуває, ніж як вона думає [1]. Показником розвиненої емоційності є емоційний інтелект особистості, дослідники якого (Р.Бар-Он, Дж.Маєр, П.Саловей Д.Гоулман) стверджують, що успіх особистості значною мірою залежить від розумного володіння емоціями та емоційним станом (емоційним інтелектом), ніж розумовими здібностями. Емоційний інтелект визначає рівень сприйнятливості людиною світу та емоційне реагування на нього, що, в свою чергу, впливає на ефективність її дій.

В.Зарицька зазначає, що емоційний інтелект допомагає зберегти віру в себе і рішучість у досягненні мети та пристосуванні до нових умов; успіх викликає почуття задоволення та прояв позитивних емоцій, які важливо зберегти; а здатність викликати позитивні емоції не тільки в себе, а й в інших – типова якість емоційно-інтелектуальних людей [2].

У вітчизняних дослідженнях впливу емоційного інтелекту на професійну успішність вчителя виокремлюють зв'язок емоційного інтелекту вчителя з його «емоційною грамотністю» (І. Андрєєва,2006), а найбільш значущими компонентом емоційного інтелекту (М.Манойлова,2004) для успішної педагогічної взаємодії є вміння управляти власними емоціями і розуміти емоції оточуючих; емоційний інтелект (Е.Почтарьова,2012) як один із важливих факторів, що визначає продуктивність діяльності педагога, опосередковує гуманістичну спрямованість у взаємодії з учнями та іншими суб'єктами освітнього

процесу, реалізацію індивідуального підходу у розвитку особистості тощо; емоційний інтелект як показник емоційної складової професійної компетентності вчителя і як складова його неперервної освіти. У дослідженнях також підкреслюється важливість емоційного інтелекту задля збалансованості між розумом та почуттями, виділяється творчість як один із найбільш складних і важливих конструктів професійної діяльності вчителя, який тісно пов'язаний із емоційним інтелектом та має безпосередній вплив на ефективність професійної діяльності вчителя.

Умовами досягнення професійної успішності вчителя вважають наявність певних внутрішніх та зовнішніх чинників, які сприяють досягненню результатів педагогічної діяльності. Зокрема, психологи виокремлюють зовнішні та внутрішні умови, пов'язані з реалізацією професійної діяльності [3]. Зовнішні умови визначаються сутністю педагогічної діяльності, включають цілі та завдання діяльності, певні стандарти та професійні компетентності, суспільні запити, іміджеву корпоративну культуру тощо. Внутрішні умови відображають внутрішню сферу особистості, її мотиваційну, когнітивну та ціннісну спрямованість. Саме внутрішні чинники є обумовлюючим фактором успішності, оскільки визначають ставлення до зовнішніх умов та характер їхньої взаємодії.

У педагогічній діяльності професійна успішність визначається рівнем професійної майстерності педагога. Відомий вчений і педагог І.А.Зязюн визначає педагогічну майстерність як «комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [4]. Складниками педагогічної майстерності є гуманістична спрямованість вчителя, професійна компетентність, педагогічна техніка та педагогічні здібності. Майстерність вчителя – інтегративне поняття, це синтез знань, досвіду та особистісних якостей. Серед ключових показників педагогічної майстерності визначають здатність до ефективної педагогічної взаємодії у процесі комунікації, емоційну стабільність та здатність до саморегуляції внутрішнього самопочуття. Пропоновані показники напряму залежні від емоційної компетентності вчителя, його емоційного інтелекту, оскільки забезпечують як здатність до управління власними емоціями, так і здатність впливати на емоції учнів, що забезпечує емоційний компонент навчання.

Дослідник емоційного інтелекту американський психолог Д.Гоулман, розглядаючи структуру емоційного інтелекту, як основні його компоненти називає самосвідомість, самоконтроль, соціальну свідомість та вміння налагоджувати стосунки, які становлять основу професійної успішності [5, с.17]. Ці якості є основоположними в професійній діяльності вчителя так як сприяють самоорганізації діяльності на високому рівні.

Для майбутнього вчителя розвинений емоційний інтелект набуває тим більшої важливості, оскільки впливає на правильну вибудову

взаємодії із дітьми, колегами та батьками, що є для більшості молодих вчителів неабиякою проблемою. Окрім цього, ЕІ впливає на комунікацію та стиль поведінки у проблемних та кризових ситуаціях, так як при розвиненому ЕІ проявляється висока здатність до емпатії та рефлексії.

Виступаючи мобілізуючою ланкою особистісних, соціальних, спеціальних та індивідуальних компетентностей, емоційний інтелект є необхідною передумовою та складником професійної успішності вчителя. Емоційна компетентність як показник емоційного інтелекту сприяє підвищенню адаптивних здібностей індивіда, гармонійній взаємодії із оточуючим світом, особистісному розвитку, життєвому успіху загалом. Розвиток емоційного інтелекту - це розвиток здібностей до усвідомлення емоцій, здібностей управління ними та спроможність до гармонійного збалансування між раціональним та емоційним. Емоційний інтелект відіграє важливу роль у взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а його відсутність призводить до конфліктності, руйнівної та неефективної взаємодії, розповсюдженню негативних явищ, зокрема, булінгу та мобінгу у освітньому середовищі.

Отже, емоційний інтелект слід розглядати як особистісний чинник успішності вчителя, що впливає на емоційне здоров'я (здатність регулювати та гармонізувати внутрішні емоційно-вольові процеси), соціальну адаптивність та професійну самореалізацію, а його розвиненість впливає на всі аспекти життєдіяльності вчителя – особистісні, професійні, соціальні.

Подальшого уточнення потребують питання структурних компонентів професійної успішності вчителя початкових класів та їх взаємозалежності від сформованості складників емоційного інтелекту, тому дослідження будуть націлені на поглиблений аналіз та з'ясування педагогічних умов формування емоційного інтелекту, що сприятимуть становлення професійної успішності вчителя в умовах ЗВО .

Література

1. Спасибенко С.Г. Эмоциональное и рациональное в социальной структуре человека // Социально.-гуманитарные знания. 2002. № 2. С. 109–125.
2. Зарицька В.В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2010. Випуск 1. С.17-21
3. Максименко С. Д. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі: монографія / С. Д. Максименко, Л. В. Дзюбка, О. М. Капустюк, Г. В. Куценко-Лада, О. М. Крицька; ред.: С. Д. Максименко; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2013. – 399 с.
4. Педагогічна майстерність: Підручник/ Зязюн І.А., Крамушенко Л.В., Кривонос І.Ф. та ін.; за заг.ред. І.А.Зязюна.- К.:Вища шк., 1997.- 349с.
5. Гоулман Д. Емоційний інтелект/ Пер. з англ.. С.Л. Гумецької. Х.: Віват, 2019. 512с.